

Pääkirjoitus

Globalisaatio

MARTTI HETEMÄKI

VTT, ylijohtaja

Valtiovarainministeriö

Aasian kriisi on kiihdyttänyt globaalin kapitalismin kritiikkiä. Eikä savua ilman tulta. Mutta ennenkuin menen itse asiaan, on syytä ruotia käytyä keskustelua. Keskustelulle on muokannut pohjaa globalisaatiota käsittelevät best sellerit. Näihin kuuluvat David C. Kortenin "Maailma yhtiöiden vallassa", Hans-Peter Martinin ja Harald Schumanin "Globalisaatioloukku" ja William Greiderin "One World Ready or Not - The Manic Logic of Global Capitalism".

Yleensä globalisaatiokirjat noudattavat samaa kaavaa. Ne alkavat tyypillisesti nykyneon taivastelulla, jota tukee suuri määrä mielenkiintoisia huomioita, anekdootteja ja tilastotietoja. Tästä kirjat usein etenevät vaiheeseen, jossa tekijä selittää havainnot ja anekdootit hänen itsensä kehittämällä Uudella teorialla. Uuden teorian tarvetta hän perustelee sillä, että vanhat talousteoriat eivät enää päde. Esimerkiksi Greider menee omine teorioineen täysin metsään pääväittäessään, että globaali kapitalismi kehittää ylitarjonnan, koska maailman ostovoima ehtyy tuotannon siirtyessä matalien

työvoimakustannusten maihin. Hänen mukaansa globaali kulutus ei pysy globaalin tuotannon perässä. Greider ei tarkoita tällä globaalia taantumaa tai lamaa, vaan että maailma ajautuu rakenteelliseen, ylitarjontatilanteeseen. Jokainen ajatteleva ihminen ymmärtää kuitenkin, etteivät tuotannosta syntyvät tulot voi haihtua ilmaan.

Globalisaatiokirjojen lopussa tekijät esittävät yleensä oman ratkaisunsa maailmantalouden ongelmiin. Globalisaatioloukku-kirjan tekijät, kaksi Spiegelin toimittajaa ehdottavat EU:n tiivistymistä liittovaltioksi, joka yksissä tuumin käy globalisaatiota ja amerikkalaisten hegemoniaa vastaan. David Korten ehdottaa mm., että yli puolet maailman maista alkaa harjoittaa politiikkaa, jolla koneistaminen ja automatisoinnin tuottamat voitot sijoitetaan 20-tuntiseen työviikkoon ja palkkaturvaan, että miesten ja naisten enemmistö tekee yhtä suuren osan osuuden kotitöistä sekä vapaaehtoisista yhteisön töistä, että suurin osa maailmasta ottaa käyttöön kahden lapsen perheen normin jne.

Suomalaisissa lehdissä Greider ja kumppanit ovat saaneet hyvän vastaanoton. Sekä Hesari

että Demari ovat julkaisseet yhden sivun mitaiset kiittävät arviot Greiderin kirjasta. Kortenin, Greiderin sekä Martinin ja Schumanin kirjat sisältävät kyllä monia tärkeitä havaintoja ja ne pistävät ihmiset ajattelemaan, mutta mielestäni kirjat eivät auta ymmärtämään globaalitalouden toimintaa ja vielä vähemmän löytämään järkeviä keinoja globalisaation kielteisten vaikutusten vähentämiseksi.

Myös George Soros on voimakkaasti kritisoinut globaalia markkinataloutta. Soroksen Atlantic Monthly-lehteen laatimien kirjoitusten lähtökohtana on Karl Popperin totalitarististen ideologioiden analyysi. Soroksen mukaan totalitarististen ideologioiden tavoin taloustiede ja globaali kapitalismi katsovat edustavansa yhtä ainoata totuutta. Hänen kuvansa taloustieteestä on kuitenkin hyvin kapea. Taloustieteessä ei todellekaan ole mikään uutinen, että talouksien avautuessa voi seurata monia kielteisiä vaikutuksia useista tekijöistä riippuen. Soros ei jaksa pohtia globalisaation aiheuttamien ongelmien syitä, minkä takia myös hänen reseptinsä ovat varsin pinnallisia. Soros esittää - monen muun tavoin - kansainvälisten järjestöjen kehittämistä: toteamalla, että: "Globaaliyhteisö on jäänyt jälkeen globaalitaloudesta."

IMF:n ja Maailmanpankin toiminnan kehittäminen on varmasti tarpeen. Mutta kansainvälisten järjestöjen täysin onnistunutkaan toiminta ei voi koskaan korvata yksittäisten maiden lainsäädännön puutteita ja talouspolitiikan virheitä. Sorosin ajatukset ovat kuitenkin saaneet paljon vastakaikua malliin "nythän se kuultiin suoraan hevosen suusta". Mielestäni olisi kuitenkin suuri vahinko, jos syntyisi harhakuva, että nykyisiä vaikeita ongelmia voidaan ratkaista ensisijaisesti kansainvälisiä järjestöjä ja kansainvälisen talouden pelisääntöjä kehittämällä, vaikka se kuulostaakin helpolta ja luontealta ratkaisulta.

Paul Krugmanin paljon huomiota saaneet ehdotukset perustuvat – päinvastoin kuin Soroksen – nykytilanteen viileään analysointiin. Reseptiksi eräiden kehittyvien maiden akuutteihin ongelmiin Krugman esitti Fortune-lehdessä pääomaliikkeiden säätelyä. Krugmanin ehdotuksen voi ymmärtää ns. second best-teorian valossa. Kehittyvät maat ovat hyvin kaukana tehokkaasta markkinataloudesta. Niiden talouksissa vallitsee tyypillisesti lukuisia epätäydellisyyksiä alkaen sisäpiirin toimintaan perustuvista rahamarkkinoista. Tässä tilanteessa lisäämällä uusi epätäydellisyys kuten pääomaliikkeiden rajoitukset, voidaan hyvinvointia periaatteessa lisätä. Second best-teorian implikaatioista Pigou esitti aikanaan seuraavan hyvän vertauksen. Jos henkilö kantaa ämpäriä siten, että hän niskansa takana on pitkä orsi, jonka toisessa päässä ämpäri, niin lisäämällä orren toiseenkin päähän taakka, voidaan kantamista helpottaa.

Markkinavääritysmän vaikutusten paikkaaminen lisäämällä uusi vääristymä on kuitenkin käytännössä hyvin riskialtista puuhaa. Tilanteen hallinta useiden vääristymien vallitessa on hankalaa jo paperilla saati sitten käytännössä. Pääomaliikkeiden säännöstely synnyttää helposti monia lieveilmiöitä alkaen säätelybyrokratiasta, pimeistä valuuttamarkkinoista jne. Lisäksi on epäselvää, estääkö pääomaliikkeiden säännöstely pääomapaon maasta vai pelottaako se ulkomaisen pääoman pysymään pois maasta.

Markkinavääritysmien vaikutusten korjaamisen pragmaattinen resepti on pyrkiä korjaamaan ongelma mahdollisimman lähellä häiriön lähdettä. Tästä hyvän ja yleistajuisen analyysin on esittänyt Maurice Obstfeld globaaleja pääomamarkkinoita käsittelevässä, Journal of Economic Perspectives'lle kirjoittamassa artikkelissaan. Kaakkois-Aasian maissa vääristymien

korjaaminen tarkoittaisi käytännössä mm. rahamarkkinoiden puutteiden korjaamista estämällä lainsäädännöllä sisäpiiritoiminta ja saattamalla rahoitusvalvonta kuntoon. Monet maat ovat tähän ryhtyneetkin. Vallanpitäjien kannalta ongelmana on, että heidän vaikutusvaltansa talouteen vähenee. Pääomaliikkeiden säätely suokin mm. Malesian pääministeri Mahatirille paremmat mahdollisuudet jatkaa entistä menoa.

Huolimatta useista varoittavista esimerkeistä monien maiden viranomaiset ovat tarrautuneet kiinteisiin valuuttakursseihin. Julkinen ja yksityinen sektori ovat ottaneet valuuttalainoja aivan kuin valuuttakurssiriskiä ei olisi olemassa. "Halvat" valuuttalainat ovat tehneet kauppansa. Kriisin puhkeamisen ajankohta on aina arvoitus, mutta yksi asia on melko varma. Kestämättömän kehitys päättyy yleensä enemmän tai myöhemmin huonosti. Tietämättömyys tai silkka vastuuttomuus, jotka talouspolitiikassa ovat usein sama asia, on johtanut tai on johtamassa suuriin kärsimyksiin monissa maissa.

Krugman on kirjoituksessaan "The Eternal Triangle" hyvin pelkistänyt kriisimaiden valintatilanteen. Niiden on vallittava vapaiden pääomaliikkeiden (likviditeetti), luottamuksen (vakaa valuuttakurssi) ja vakauttamistarpeen (aktiivinen talouspolitiikka) välillä. Kaikkia kolmea ei voi saada yhtä aikaa. Useat kriisimaat tarvitsivat kipeästi talouspoliittista liikkumavaraa esim. korkojen laskun muodossa. Ne voivat kuitenkin laskea korkoja vain luopumalla joko vapaista pääomaliikkeistä tai vakaasta valuuttakurssista. Suomi oli 1990-luvun alkupuoliskolla samanlaisessa tilanteessa. Olisimme tuolloin tarvinneet kipeästi nykyisiä matalia korkoja silloisten korkeiden korkojen sijasta.

Krugmanin suositus kriisimaille on luopua vapaista pääomaliikkeistä. En usko, että se olisi ollut Suomelle järkevä ratkaisu 1990-luvun alussa enkä usko, että se on sitä nykyisille krii-

simaille. Toisaalta monet kriisimaat ovat maanneet itsensä nurkkaan vielä pahemmin kuin Suomi 1990-luvun alussa. Siksi niiden lähiajan talouskehitys on väistämättä surkea. Krugmanin suosittamalla pääomaliikkeiden väliaikaisella rajoittamisella ostetaan kuitenkin vain aikaa ja samalla kuitenkin menetetään koti- ja ulkomaisten sijoittajien luottamus. Uskonkin, että kriisimaat pääsevät varmimmin jaloilleen, jos ne eivät lykkää vaikeita, talouden ongelmia korjaavia päätöksiä, jotka enemmän tai myöhemmin on tehtävä.

Talouden avautumisvaiheessa säätelyn purkamisen marssijärjestys on tärkeä. Taaskaan esimerkkiä tästä ei tarvitse kaukaa hakea. Pääomaliikkeet vapautuivat Suomessa 1980-luvulla tilanteessa, jossa rahamarkkinat ja pankit sekä niiden valvonta elivät vielä säännöstylykauden aikaa. Asioita oli poliittisesti liian aikaista muuttaa ennenkuin se oli talouden kannalta liian myöhäistä. Useat Aasian ja Etelä-Amerikan maat ovat nyt edenneet samaa tietä. Nyt poliittisesti vaikeita ratkaisuja on tehtävä taloudellisesti vaikeissa oloissa.

Oma lukunsa on Venäjä. Venäjällä markkinatalous ei epäonnistunut, koska siellä ei sellaista vielä ole ollutkaan. Vakaa oikeudellinen ja poliittinen järjestelmä on markkinatalouden runko, johon yksityinen omistusoikeus nojaa. Ilman omaisuuden suojaa pelkkä markkinoiden vapaus ei johda kovin pitkälle. Sellaisesta taloudesta puuttuvat säästäminen, investoinnit ja samalla kasvu. Venäjän taloutta ei saa kestäväan kasvuun mikään muu kuin sen omien rakenteiden kuntoonpaneminen. Tätä itsestäänselvyyttä kaikki eivät kuitenkaan suostu näkemään muiden kriisimaiden kohdalla.

Kaiken kaikkiaan globaalisatio on hyvä renki mutta huono isäntä. Se käyttää isännän ääntä maissa, jotka eivät pidä asioitaan kunnossa. Renkinä se on toiminut hyvin esim. Euroo-

pan siirtymätalouksien maissa, jotka ovat päässeet elpymään ulkomaisen pääoman avulla. Myös Suomi on hyvä esimerkki siitä, miten maa voi hyötyä globaalisesta. Suomi sai osansa myös sen huonoista puolista. Mutta 1980-luvun kuplatalous ja sitä seuranneet lama

ja pankkikriisi olivat mitä suurimmassa määrin kotikutoisia, vaikka raha olikin ulkomaista. Ja tuskinpa nykyistä tehokkaampi IMF tai jokin uusi maailmantalouden poliisi olisi pystynyt estämään suomalaisia tekemästä tyhmyyksiä.